

נתונים על נשירת תלמידים בחינוך העל-יסודי

מסמך זה נכתב לבקשת חבר הכנסת יעקב מרגי. מוצגים בו נתונים נבחרים על נשירת תלמידים בחינוך העל-יסודי וכן נתונים על בני נוער שאינם נמצאים בשום מסגרת חינוכית מוכרת.

1. רקע

נשירת בני נוער מהלימודים הפורמליים היא תופעה מוכרת בארץ ובעולם, ונחשבת לאחד הגורמים המרכזיים המזינים פערים חברתיים ומשמרים אותם. תופעת הנשירה נקשרת להתנהגויות סיכון שונות. לדוגמה, בני נוער שלא נמצאים במסגרת לימוד מעורבים בפשיעה בהיקף גבוה יותר מבני נוער שנמצאים במסגרת לימוד. על פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (להלן: הלמ"ס) בשנת תש"ף (2019/20) שיעור בני הנוער בגיל 12-18 שהיו להם תיקים פליליים ולא נמצאו במסגרת לימוד היה גבוה פי 4.5 מהשיעור המקביל בקרב מי שלמדו בבתי ספר בפיקוח משרד החינוך (18 בני נוער ל-1,000 נפש, לעומת 4 בני נוער ל-1,000 נפש, בהתאמה).¹

כיום מקובל להבחין בין נשירה גלויה לנשירה סמויה. נשירה גלויה משמעה ניתוק פיזי של נער או נערה ממערכת החינוך המיועדת לבני גילם, כלומר עזיבת תלמידים שהיו רשומים ללימודים במסגרת חינוכית מוכרת כך שהם אינם רשומים בה עוד. נשירה סמויה היא היעדרות תכופה ממערכת החינוך או נוכחות פסיבית בכיתה בלי שמתקיים תהליך של למידה משמעותית. התנהגות זו של תלמיד מכונה גם "נוכח נפקד".

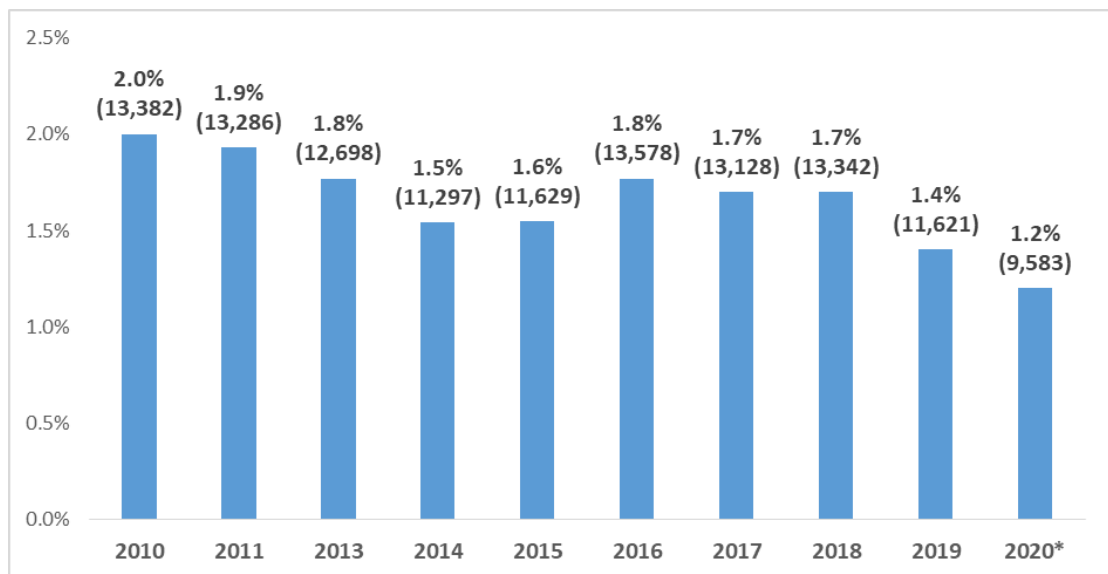
במסמך יוצגו נתונים על נשירה גלויה בלבד, לפי ההגדרות המקובלות שעל פיהן נמדדים מספר ושיעור התלמידים שנשרו בשנת לימודים מסוימת. לצד נתונים אלו יוצגו נתוני עיבוד מיוחד שנערך בלמ"ס לבקשת מרכז המחקר המידע של הכנסת בדבר בני נוער שאינם נמצאים בשום מסגרת חינוכית מוכרת. נתונים אלה עשויים להצביע על הנשירה המצטברת של בני נוער ולא רק על הנשירה בשנת לימודים מסוימת.

¹ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שנתון סטטיסטי לישראל 2021, [לוח 8.6](#).

2. נשירת תלמידים בכיתה ז'–י"ב ממערכת החינוך

השיטה הרווחת למדידת נשירה גלויה במערכת החינוך בישראל מתבססת על השוואת מספר הלומדים בתחילת שנת לימודים מסוימת למספר הממשיכים בלימודיהם בתחילת השנה שאחריה. **כלומר, ספירת התלמידים שנשרו בשנת לימודים מסוימת.** הנתונים המוצגים להלן מבוססים על שיטת מדידה זו ועל ההגדרה המצומצמת, הכוללת רק את מי שנשרו מהלימודים ואינם לומדים במסגרת חלופית מוכרת (כגון ישיבות גדולות, בתי ספר מקצועיים ותוכנית היל"ה לנוער בסיכון). כלל הנתונים בפרק זה מתבססים על נתוני הלמ"ס המופיעים בשנתונים הסטטיסטיים הרלוונטיים.²

תרשים 1. שיעור התלמידים בכיתות ז'–י"ב שנשרו מבתי ספר בפיקוח משרד החינוך ואינם נמצאים במסגרת מוכרת אחרת, 2010–2020 (בסוגריים – מספר התלמידים הנושרים)

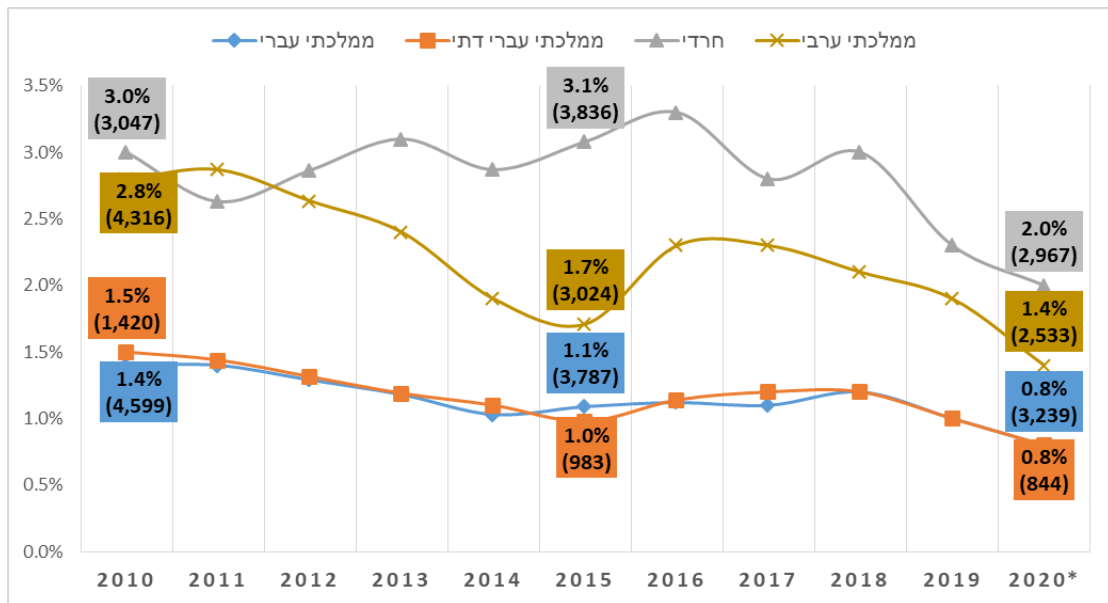

* בשל מגפת הקורונה, בשנת הלימודים תש"ף ותשפ"א לא התקיימו לימודים פרונטליים סדירים במערכת החינוך, והדבר עשוי להשפיע על הרישום המדויק של תלמידים שנשרו ממערכת החינוך בתקופה הרלוונטית.

לאורך השנים המוצגות חלה ירידה לא עקבית בשיעור התלמידים בכיתות ז'–י"ב שנשרו ממערכת החינוך במהלך אותה שנת לימודים ובמעבר לשנת הלימודים שאחריה (1.2% מהתלמידים בשנת 2020, לעומת 2% מהתלמידים בשנת 2010).

² הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שנתון סטטיסטי לישראל 2021, לוח 4.27; לוחות מקבילים בשנתונים הסטטיסטיים בשנים 2011–2020.

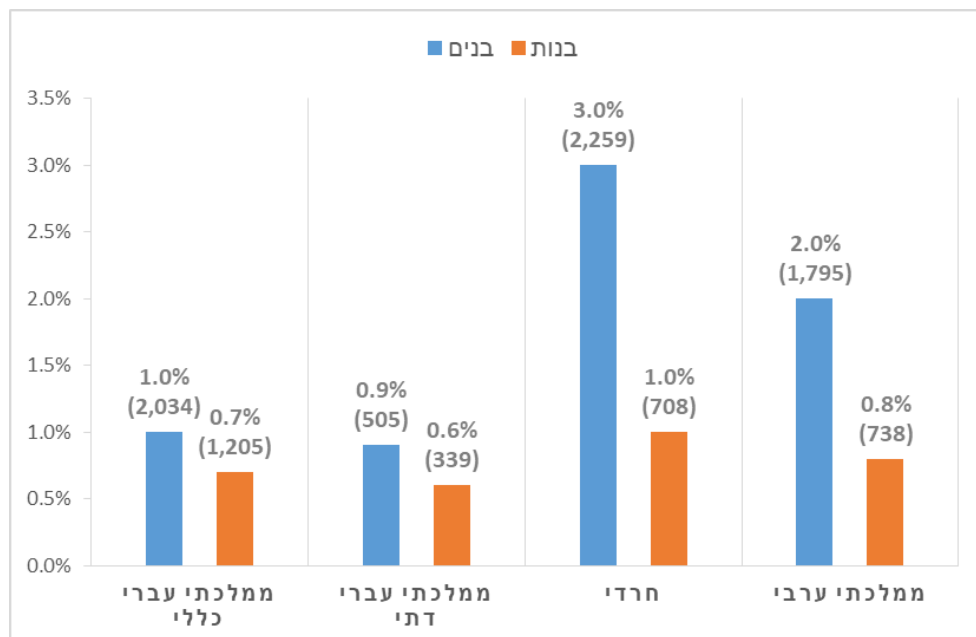
תרשים 2. שיעור התלמידים בכיתות ז'-י"ב שנשרו מבתי ספר בפיקוח משרד החינוך ואינם נמצאים במסגרת מוכרת אחרת, לפי פיקוח, 2010-2020
(בסוגריים - מספר התלמידים הנושרים)

* בשל מגפת הקורונה, בשנות הלימודים תש"ף ותשפ"א לא התקיימו לימודים פרונטליים סדירים במערכת החינוך, והדבר עשוי להשפיע על הרישום המדויק של תלמידים שנשרו ממערכת החינוך בתקופה הרלוונטית.

בשנתיים האחרונות חלה ירידה בשיעור התלמידים הנושרים בכל סוגי הפיקוח, ובשנת 2020 נרשם שיעור הנשירה הנמוך ביותר בכל אחד מהם. מהנתונים אפשר לראות כי **שיעור הנשירה בחינוך החרדי והערבי גבוה מזה שבחינוך הממלכתי עברי (הכללי והדתי)**: בשנת 2020 עמד שיעור הנשירה בחינוך החרדי על 2%, לעומת 1.4% בחינוך הערבי ו-0.8% בחינוך הממלכתי עברי.

תרשים 3. שיעור התלמידים בכיתות ז'-י"ב שנשרו מבתי ספר בפיקוח משרד החינוך ואינם נמצאים במסגרת מוכרת אחרת, לפי פיקוח ומגדר, שנת 2020
(בסוגריים - מספר התלמידים הנושרים)

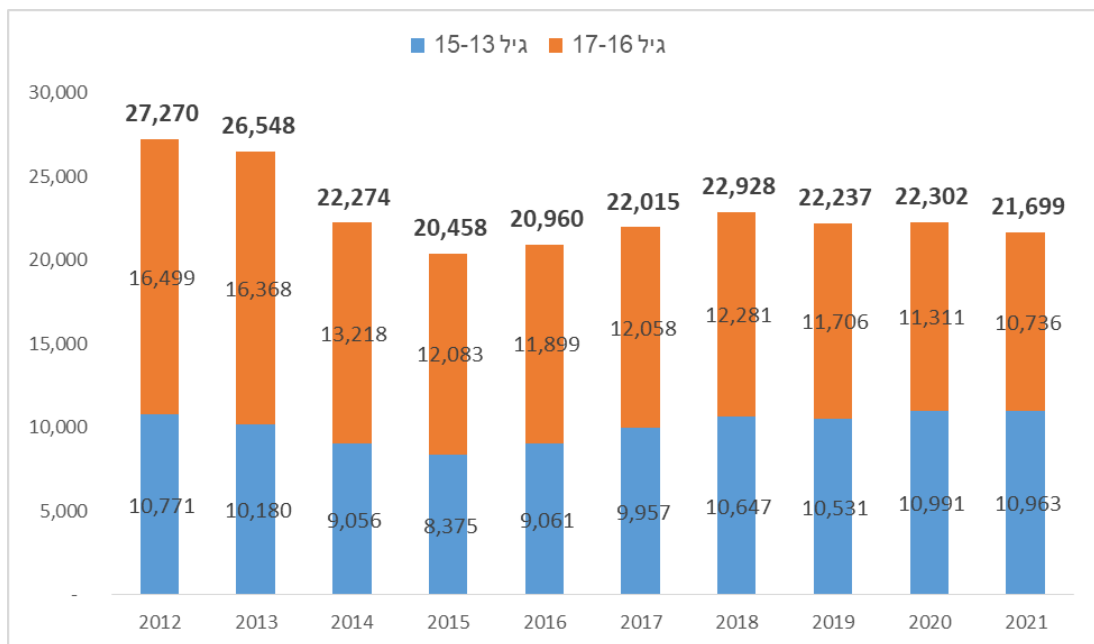

בכל סוגי הפיקוח שיעור הבנים שנשרו מהלימודים בשנת 2020 היה גבוה מהשיעור המקביל בקרב הבנות. בחינוך החרדי שיעור הנשירה בקרב הבנים גבוה פי 3 מהשיעור המקביל בקרב הבנות, ובחינוך הערבי הוא גבוה פי 2.5.

3. בני נוער בגיל 13-17 שלא נמצאים בשום מסגרת חינוכית מוכרת

להלן נתוני עיבוד מיוחד שנערך בלמ"ס לבקשת מרכז המחקר והמידע של הכנסת על בני נוער בגיל 13-17 שלא נמצאים בשום מסגרת חינוכית מוכרת.³ להבדיל מהנתונים בפרק הקודם, המציגים נשירה בשנת לימודים מסוימת בלבד, נתונים אלה עשויים להצביע על היקף אי-הלמידה בקרב בני נוער, וייתכן כי יש בהם כדי להצביע גם על היקף הנשירה המצטברת של בני נוער, כלומר לא רק בשנת לימודים מסוימת (ואולם יצוין כי הם כוללים גם את מי שלא נרשם מעולם למוסד חינוכי בפיקוח משרד החינוך, ובכלל זה תלמידים הלומדים בחינוך החרדי שאינו מוכר).

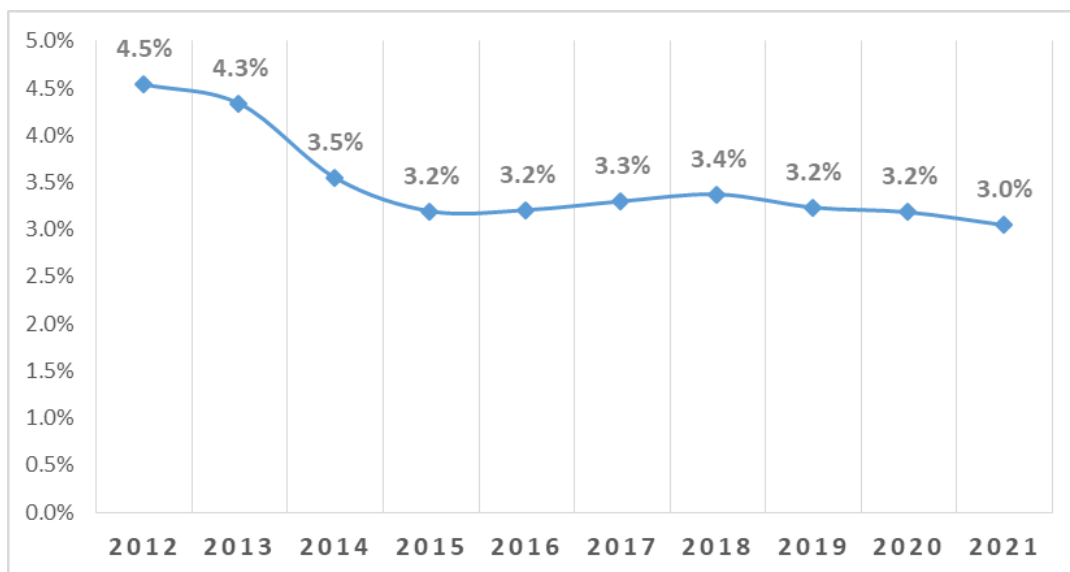
תרשים 4. בני נוער בגיל 13-17 שלא נמצאו בשום מסגרת חינוכית מוכרת, 2012-2021

בשנים המוצגות הייתה ירידה לא עקבית במספר בני הנוער בגיל 13-17 שלא נמצאו בשום מסגרת חינוכית מוכרת: כ-21,700 בני נוער בשנת 2021, לעומת כ-27,300 בני נוער בשנת 2012. ירידה זו נובעת מירידה במספר בני הנוער בגיל 16-17 שלא נמצאו בשום מסגרת חינוכית מוכרת.

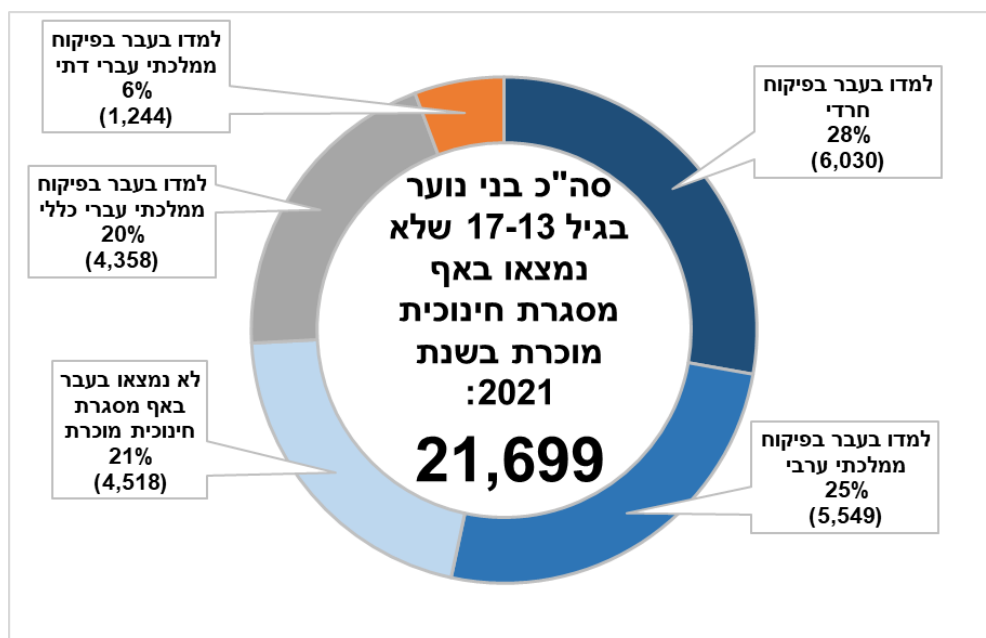
³ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, עיבוד מיוחד שבוצע לבקשת מרכז המחקר והמידע של הכנסת, אוגוסט 2017 (נתוני השנים 2012-2015) ומאי 2022 (נתוני השנים 2016-2021). בנתונים לא נכללים תושבי ירושלים הערבים, שכן יש מוסדות חינוך רבים במזרח ירושלים אשר לגביהם אין נתונים זמינים. הנתונים אינם כוללים גם ישראלים ששהו מחוץ לישראל שנה ומעלה ותלמידים שאינם בעלי תעודת זהות ישראלית.

תרשים 5. שיעור בני נוער בגיל 13-17 שלא נמצאו בשום מסגרת חינוכית מוכרת מכלל בני גילם, 2012-2021

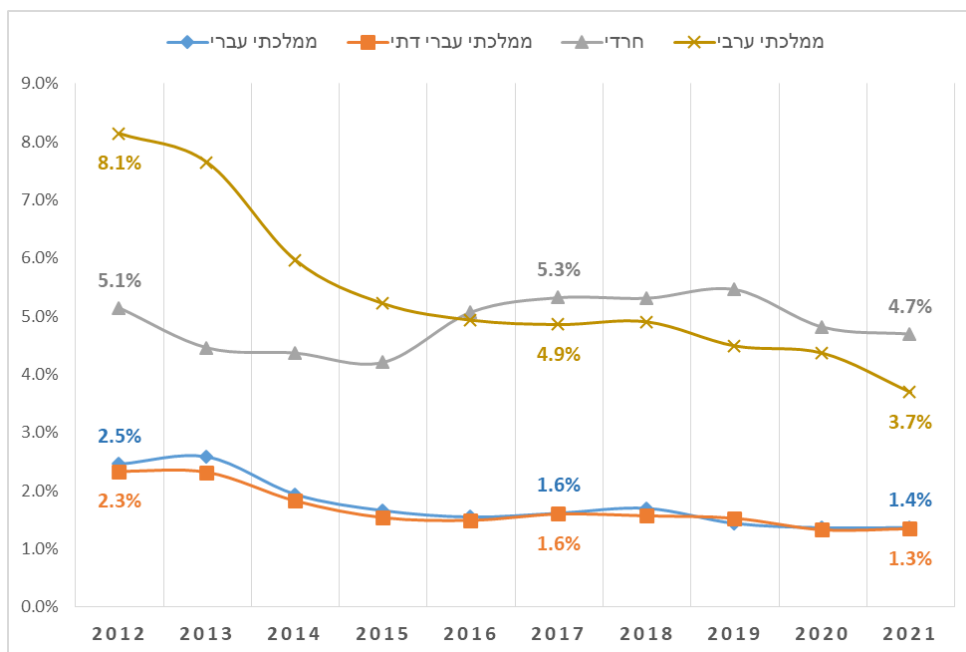
בשנים המוצגות חלה ירידה בשיעורם בני הנוער בגיל 13-17 שלא נמצאו בשום מסגרת חינוכית מוכרת מכלל בני גילם: 3% בשנת 2021 לעומת 4.5% בשנת 2012. נציין כי בבחינה דומה לעניין בני נוער בגיל 16-17 נמצאו שיעורים גבוהים יותר (לדוגמה, 3.8% בשנת 2021).

תרשים 6. בני נוער בגיל 13-17 שלא נמצאו בשום מסגרת חינוכית מוכרת, לפי סוג הפיקוח שבו למדו בעבר, שנת 2021

כ-28% מבני הנוער בגיל 13-17 (6,030 בני נוער) שלא נמצאו בשום מסגרת חינוכית מוכרת למדו בעבר בפיקוח החרדי; כ-25% למדו בפיקוח ממלכתי ערבי (5,549 בני נוער); כ-20% למדו בפיקוח ממלכתי עברי כללי וכ-6% למדו בפיקוח ממלכתי עברי דתי. אחד מכל חמישה בני נוער (כ-21%) לא נמצא בעבר בשום מסגרת חינוכית מוכרת.

תרשים 7. שיעור בני הנוער בגיל 13-17 שלא נמצאו בשום מסגרת חינוכית מוכרת מכלל התלמידים שלומדים בפיקוח שבו למדו⁴, 2012-2021

בחינוך הממלכתי עברי (הכללי והדתי) וביתר שאת בחינוך הממלכתי ערבי הייתה בשנים המוצגות ירידה בשיעור בני הנוער בגיל 13-17 שלא נמצאו בשום מסגרת חינוכית מוכרת מכלל התלמידים שלומדים בפיקוח שבו למדו. לעומת זאת בחינוך החרדי הייתה בשנים אלה מגמה לא אחידה בשיעור זה. כמו כן, בחינוך החרדי שיעור בני הנוער בגיל 13-17 שלא נמצאו בשום מסגרת חינוכית מוכרת בשנת 2021 מכלל התלמידים שלומדים במוסדות המשתייכים לפיקוח החרדי הוא 4.7%, בעוד בחינוך הערבי נתון זה היה 3.7% ובחינוך הממלכתי עברי הכללי והדתי – 1.4% ו-1.3%, בהתאמה.

נציין כי בבחינה דומה שערכנו לעניין בני נוער בגיל 16-17 נמצאו שיעורים גבוהים יותר, ובעיקר בחינוך הממלכתי ערבי והחרדי (לדוגמה, 6% בכל אחד מהם בשנת 2021).

⁴ לצורך החישוב נכללו במספר התלמידים שלומדים בכל אחד מסוגי הפיקוח גם מספר בני הנוער שלא נמצאו בשום מסגרת חינוכית מוכרת ואשר למדו בעבר באותו פיקוח.